

Unia Europejska w programach ugrupowań uczestniczących w wyborach parlamentarnych w 2001 r.

Od kilku lat polskie partie polityczne zajmują stanowisko wobec kwestii związanych z integracją europejską i starań naszego kraju o członkostwo w Unii Europejskiej. Tak było również w przypadku kampanii wyborczej w 2001 r. Warto zadać sobie pytanie, jak sprawy unijne przedstawiano w programach ugrupowań startujących w ubiegłorocznych wyborach parlamentarnych.

Analiza zawarta w niniejszym artykule skupia się wokół czterech problemów: 1) miejsca i rangi tematyki unijnej w programach wyborczych, 2) generalnego stanowiska partii wobec naszego członkostwa w UE, 3) zagadnień dotyczących integracji poruszanych w programach oraz 4) sposobu przedstawiania spraw związanych z Unią Europejską.

Programy wyborcze są dobrą podstawą do przeprowadzenia tak zarysowanej analizy, ponieważ prezentują jednolite i uporządkowane stanowisko danej partii wobec spraw unijnych. Natomiast politycy w czasie spotkań wyborczych czy wystąpień w mediach najczęściej przedstawiają własne poglądy, odbiegające od programu danego ugrupowania.

W niniejszym artykule wezmę pod uwagę główne partie uczestniczące w wyborach. Analiza będzie więc dotyczyć programów ugrupowań posiadających reprezentantów w obecnym Sejmie oraz dwóch „przegranych” partii, czyli Akcji Wyborczej Solidarność Prawicy i Unii Wolności. W kolejności są to następujące programy wyborcze: „Przywróćmy Normalność. Wygrajmy Przyszłość. Program Wyborczy Sojuszu Lewicy Demokratycznej-Unii Pracy” (lipiec 2001 r.), „Program Platformy Obywatelskiej”, „Tezy programowe »Samoobrona RP«”, „Program Prawa i Sprawiedliwości” (sierpień 2001 r.), „Czas na zmianę... Program społeczno-gospodarczy PSL” (kwiecień 2001 r.), „Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca, Chleb, Mieszkania (Program solidaryzmu narodowego Ligi Polskich Rodzin)”, „Polska – bezpieczna i sprawiedliwa. Polska – ojczyznę równych szans. Program Akcji Wyborczej Solidarność Prawicy” i „Program Wyborczy Unii Wolności”. Aby przedstawić stanowisko Samoobrony RP wobec członkostwa Polski w UE, trzeba wyjątk-

kowo sięgnąć do powstałego później dokumentu: „Samoobrona RP o Unii Europejskiej”.

I. Miejsce i ranga tematyki unijnej w programach wyborczych

Na początek trzeba zaznaczyć, że tematyka Unii Europejskiej nie była wcale sprawą pierwszoplanową w programach głównych ugrupowań startujących w wyborach w 2001 roku. Również w niewielu dokumentach programowych poświęcono kwestiom unijnym osobny rozdział. Wyodrębniły go programy takich ugrupowań, jak: koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej-Unia Pracy, Polskie Stronnictwo Ludowe, Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy i Unia Wolności. Rozdział dotyczący tych zagadnień występował jednak najczęściej na końcu programów. W programie koalicji SLD-UP Unii Europejskiej poświęcono ostatni rozdział – „Korzystnie integrować”.¹ Podobnie było w przypadku AWSP i UW – sprawy „unijne” zawarto w ostatnich punktach programów, a więc odpowiednio: „W Europie dobrobytu, w Europie wartości” i „Unia Europejska – szansą dla Polski”². Tylko PSL umieściło kwestie integracji w środku dokumentu programowego, w rozdziale 9 zatytułowanym „Integracja z Unią Europejską”³. Pozostałe ugrupowania rozpatrywały kwestie unijne w różnych częściach swoich programów, ale nie wyodrębniały tej tematyki.

Ze względu na stopień uwzględnienia kwestii związanych z integracją europejską ugrupowania startujące w wyborach w 2001 roku można podzielić na trzy grupy. Do **pierwszej** należy zaliczyć z pewnością Samoobronę RP Andrzeja Leppera. W „Tezach programowych »Samoobrona RP«” nie było o Unii Europejskiej ani słowa⁴. Choć to stosunkowo krótki program, jednak wydaje się, że kwestie unijne powinny być w nim uwzględnione.

W dokumentach programowych **drugiej** grupy zagadnienia te były obecne wprawdzie w kilku rozdziałach, ale nie stanowiły odrębnej części, lub zawarto je w oddzielnym fragmencie, jednak w sposób dość skrótowo „Pro-

¹ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygramy Przyszłość. Program Wyborczy Sojuszu Lewicy Demokratycznej – Unii Pracy*, Warszawa lipiec 2001, s. 18–20.

² Zob.: *Polska – bezpieczna i sprawiedliwa. Polska – ojczyznę równych szans. Program Akcji Wyborczej Solidarność Prawicy*, Internet, www.awsp.pl/program.html; również: *Program Wyborczy Unii Wolności*, Internet, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php.

³ Zob.: *Czas na zmianę... Program społeczno-gospodarczy PSL*, Warszawa, kwiecień 2001, Internet, www.psl.org.pl/docprog.php#.

⁴ Zob.: *Tezy programowe „Samoobrona RP”*, Internet, www.e-wybory.com.pl/programy/samoobr.phtml.

gram Platformy Obywatelskiej” odnosił się do problemu integracji z Unią w kilku punktach. Platforma przedstawiała propozycje rozwiązań – jak np. w części dotyczącej rolnictwa (szczegóły omawiam nieco dalej), w której chyba najszerszej uwzględniono problematykę unijną. Często też ugrupowanie powoływało się na przykłady z państw Unii, traktując funkcjonujące tam rozwiązania jako wzory. Dotyczyło to np. liczby zatrudnionych w małych przedsiębiorstwach lub na czas określony czy spraw podatkowych (zagadnienia finansowo-gospodarcze znajdowały się na pierwszym miejscu w programie Platformy Obywatelskiej).⁵

„Program Prawa i Sprawiedliwości” także nie zawierał oddzielnego rozdziału o Unii Europejskiej. O integracji napisano głównie we wstępie i rozdziale o polityce zagranicznej. Sprawy unijne zaś ograniczały się faktycznie do kilku kwestii: potrzeby poinformowania Polaków o „plusach” i „minusach” integracji z Unią i propozycji referendum w tej sprawie, polityki europejskiej opartej na narodowych interesach i dotyczącej również Europy Środkowo-Wschodniej oraz przekonania, że trzeba dokonać zmian niezależnie od naszego wejścia do UE, bo nie wiadomo, kiedy ono nastąpi. Z kolei w programie AWSP sprawy unijne ujęto w odrębnym rozdziale, ale potraktowano je głównie w kontekście problemu wartości i tożsamości narodowej⁶.

Do trzeciej grupy można zaliczyć SLD-UP, Unię Wolności, PSL oraz Ligę Polskich Rodzin. W programach trzech pierwszych ugrupowań obok rozdziałów poświęconych Unii w częściach dotyczących np. rolnictwa, handlu, polityki pieniężnej czy samorządów, podjęto też problem integracji (może najmniej w programie SLD-UP). Mówiono o potrzebie dostosowania wielu elementów do standardów europejskich, podawano przykłady z państw UE lub podkreślano kwestię wykorzystania unijnych funduszy⁷.

Natomiast program LPR pod tytułem „Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca, Chleb, Mieszkania (Program solidaryzmu narodowego Ligi Polskich Rodzin)” chociaż nie zawierał osobnego rozdziału o integracji europejskiej, to prawie w każdej części uwzględniał tę tematykę. W czterech z pięciu punktów (tj. w rozdziale „Państwo Polskie”, „Praca”, „Chleb” i „Wyzwania polityczne”) pojawiały się różne kwestie dotyczące przystąpienia Polski do UE.

⁵ Zob.: *Program Platformy Obywatelskiej*, Internet, www.platforma.org, s. 6–7 i 10.

⁶ Zob.: *Program Prawa i Sprawiedliwości*, Warszawa sierpień 2001, Internet, www.pis.org.pl/dokumenty/program.htm; również: *Polska – bezpieczna i sprawiedliwa...*, www.awsp.pl/program.html.

⁷ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygramy Przyszłość...*, s. 4 i 6 – 7; również: *Program Wyboczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php; *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#.

Tak częste odwoływanie się do tej problematyki było związane jednak z negatywnym stanowiskiem LPR wobec wstąpienia naszego państwa do Unii (o czym będzie mowa dalej)⁸.

Można zadać sobie pytanie, dlaczego w programach wielu innych partii startujących w wyborach w 2001 roku tematyka integracji europejskiej znajdowała się na dalszym planie. Należy wziąć tu pod uwagę fakt, że programy wyborcze są skierowane przede wszystkim do elektoratu, a więc muszą poruszać zagadnienia, o których chcą usłyszeć wyborcy. W programach wyborczych w 2001 roku dominowały takie problemy, jak zwalczanie bezrobocia, walka z przestępczością, uzdrowienie finansów państwa czy edukacja. Jak widać, polscy obywatele chcieli przede wszystkim propozycje rozwiązań tych dylematów, które w były dla nich najistotniejsze „tu i teraz”. Problem integracji z Unią zaś wydawał się wtedy nieco odległy, a przez to mniej ważny – akcesja Polski miała nastąpić za kilka lat. Działacze partyjni więc, tworząc programy wyborcze, kierowali się w tej kwestii zapewne opiniami społeczeństwa. Nie wszystko bowiem można wytłumaczyć potrzebą tworzenia zwięzłych dokumentów programowych.

II. Zwolennicy i przeciwnicy integracji z UE

Zanim omówię poszczególne zagadnienia „unijne”, poruszone w programach ugrupowań startujących w wyborach parlamentarnych w 2001 roku, warto zwrócić uwagę na stanowisko różnych partii wobec integracji z UE. Analiza dokumentów programowych pozwala stwierdzić, które ugrupowania opowiadały się za członkostwem Polski w Unii Europejskiej, a które sprzeciwiały się akcesji naszego państwa. Znowu można wyłonić tu trzy grupy.

Do **pierwszej** kategorii tzw. euroentuzjastów trzeba zaliczyć koalicję Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy, Unię Wolności i Platformę Obywatelską. W programach tych trzech ugrupowań wstąpienie Polski do Unii Europejskiej uważano za pewnik, podkreślając, że jest to wielka szansa, ale i wyzwanie. W programie UW o takim przekonaniu świadczył już tytuł rozdziału „Unia Europejska – Szansą dla Polski”. Zarówno UW, jak i SLD-UP wymieniały w swoich programach pozytywne skutki przystąpienia do Unii w takich dziedzinach, jak handel, rolnictwo czy bezpieczeństwo kraju⁹. Prounijne stanowisko znacznie mniej akcentowała

⁸ Zob.: *Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca, Chleb, Mieszkania* (Program solidaryzmu narodowego Ligi Polskich Rodzin), Internet, www.lpr.pl/dok_oficjalne/solidaryzm_html.

⁹ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygramy Przyszłość...*, s. 18; również: *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php.

w swoim dokumencie programowym Platforma Obywatelska. O szansach działacze tego ugrupowania wspominali głównie w rozdziale dotyczącym rolnictwa¹⁰.

Do **drugiej** grupy umiarkowanych zwolenników przystąpienia Polski do UE zaliczymy Prawo i Sprawiedliwość, Polskie Stronnictwo Ludowe, Akcję Wyborczą Solidarność Prawicy i z zastrzeżeniem Samoobronę RP. Stanowisko tych ugrupowań zawarte w programach można streścić następująco: „Jesteśmy za wejściem Polski do Unii Europejskiej, ale...”. Powyższe ugrupowania stawiały określone warunki, jakie muszą zostać spełnione, aby była możliwa ich akceptacja akcesji.

Często w programach podkreślano, że wejście Polski do UE powinno opierać się na warunkach partnerskich, zapewniających m.in. równe korzyści dla naszego państwa i Unii. Przekonanie, że negocjacje akcesyjne nie mogą polegać tylko na ustępstwach z polskiej strony, występowało wyraźnie w programie wyborczym PSL oraz w oficjalnym stanowisku Samoobrony RP, choć w jej „Tezach programowych...” nie było w ogóle mowy o UE. Ugrupowanie Andrzeja Leppera, używając takiej argumentacji, chciało głównie zaprzeczyć opiniom, że Samoobrona RP to partia antyeuropejska. W jej deklaracjach używano terminu „eurorealiści”¹¹, który w praktyce jednak niewiele oznaczał.

Drugi, bardzo często wymieniany warunek wstąpienia Polski do UE był związany z trzema aspektami „narodowymi”. PiS oraz PSL szczególnie podkreślały potrzebę kierowania się w negocjacjach akcesyjnych interesami narodowymi. W programie tej drugiej partii odrzucano „bierne włączenie się w większą wspólnotę”. Z kolei w dokumencie programowym AWSP na pierwszy plan wysuwano konieczność zachowania tożsamości narodowej oraz pewnych wartości. Natomiast przedstawiana w programach PiS, AWSP i w stanowisku Samoobrony RP wizja przyszłej Europy opierała się na utrzymaniu systemu państw narodowych¹².

Trzecim warunkiem powtarzającym się w programach był postulat, aby przed referendum, w którym obywatele mają wyrażać zgodę na ratyfikację umowy akcesyjnej, nasze społeczeństwo zostało poinformowane o pozytywnych i negatywnych skutkach członkostwa w UE. Szczególnie partia PiS prze-

¹⁰ Zob.: *Program Platformy Obywatelskiej*, www.platforma.org, s. 14.

¹¹ Zob.: *Samoobrona RP o Unii Europejskiej*, Internet, www.samoobrona.kluby.sejm.pl/ue_samoobrona.htm; również: *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#.

¹² Zob.: *Program Prawa i Sprawiedliwości*, www.pis.org.pl/dokumenty/program.htm; również: *Polska – bezpieczna i sprawiedliwa...*, www.awsp.pl/program.html; *Samoobrona RP o Unii Europejskiej*, www.samoobrona.kluby.sejm.pl/ue_samoobrona.htm; *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#.

strzegą w swoim programie przed podejmowaniem decyzji „na ślepo”, uważając, że w przypadku późniejszych kłopotów mogłoby dojść do jej zakwestionowania¹³.

Odmienne wnioski można wyciągnąć z analizy programu wyborczego Ligi Polskich Rodzin, reprezentującej grupę **trzecią**. LPR zdecydowanie sprzeciwiała się członkostwu Polski w Unii Europejskiej, ponieważ według tej partii oznaczało to utratę suwerenności narodowej. Działacze LPR opowiadali się za Polską niepodległą, a więc taką, w której rolnictwo, handel czy przemysł miałyby polski charakter. Ich zdaniem, w Unii Europejskiej ochrona interesów narodowych byłaby niemożliwa. To przekonanie wyraźnie różniło Ligę Polskich Rodzin od partii należących do grupy umiarkowanych zwolenników¹⁴.

Jak widać programy wyborcze zawierały takie stanowiska wobec członkostwa Polski w Unii, jakie były i są nadal prezentowane przez działaczy poszczególnych partii, chociażby w wystąpieniach medialnych. Wyjątek stanowi Samoobrona. Jej oficjalne stanowisko w przeciwieństwie do poglądów Andrzeja Leppera jest bardzo wyważone.

III. Zagadnienia unijne w programach wyborczych

Po przedstawieniu ogólnych stanowisk ugrupowań biorących udział w wyborach w 2001 roku warto przyjrzeć się, jakie problemy dotyczące Unii Europejskiej i naszej akcesji omówiono w programach wyborczych.

W dokumentach programowych koalicji Sojusz Lewicy Demokratycznej-Unia Pracy, Platformy Obywatelskiej, Polskiego Stronnictwa Ludowego i Unii Wolności wskazywano na **priorytety w negocjacjach** z Unią. Ugrupowania te zobowiązywały się przede wszystkim do działań na rzecz objęcia polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną wraz z dopłatami bezpośrednimi i funduszami strukturalnymi na takich samych zasadach, jak w państwach „piętnastki”¹⁵. W programie SLD-UP wymieniono również takie priorytety, jak: rozłożenie kosztów ochrony środowiska na odpowiednio długi okres, swoboda pełnoprawnego zatrudniania obywateli polskich w państwach UE, uzyskanie zrozumienia dla drażliwej w Polsce kwestii zakupu ziemi przez cudzoziemców, otrzymanie odpowiednich środków na rozwój regionalny, poprawa

¹³ Zob.: *Program Prawa i Sprawiedliwości*, www.pis.org.pl/dokumenty/program.htm.

¹⁴ Zob.: *Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca...*, www.lpr.pl/dok_oficjalne/solidaryzm_html.

¹⁵ Większość partii postulowała efektywne wykorzystywanie funduszy przedcesyjnych, a po wstąpieniu Polski do Unii – strukturalnych i z budżetu Wspólnej Polityki Rolnej.

struktury gospodarczej i infrastruktury oraz podniesienie sprawności administracyjnej¹⁶.

Drugim często poruszonym zagadnieniem był problem **informowania** różnych grup i środowisk o Unii Europejskiej, jej instytucjach i politykach oraz potrzeba **edukacji europejskiej**. SLD-UP, Platforma Obywatelska i Unia Wolności, uważały za konieczne rozpoczęcie kampanii informacyjnej nie tylko w dużych miastach, ale i w małych miejscowościach oraz na wsi. Informacje trzeba według tych partii kierować do konkretnych grup, np. przedsiębiorców i przede wszystkim rolników. UW wskazywała, że to z jej inicjatywy w ramach programu Interkl@sa powstają gminne centra informacji. Platforma Obywatelska zobowiązała się do wprowadzenia dwustopniowego doradztwa dla rolników: na poziomie wojewódzkim i gminnym¹⁷. Wymienione ugrupowania (a szczególnie SLD-UP i UW) uważały też, że należy wprowadzić do programów nauczania edukację europejską, dokształcać nauczycieli w tej dziedzinie i tworzyć odpowiednie kierunki studiów na wyższych uczelniach (postulat SLD-UP). W rozpowszechnianiu wiedzy o Unii Europejskiej powinny brać udział samorządy i organizacje pozarządowe¹⁸.

Kolejną kwestią, o której już wspominałem, był postulat **dostosowania polskiego prawa do standardów europejskich**. Ugrupowania startujące w ostatnich wyborach parlamentarnych kładły tu nacisk na różne zagadnienia. Można w tym miejscu wymienić tylko przykłady. W programie SLD-UP była mowa o krokach dostosowawczych w różnych dziedzinach handlu, w programie UW – w obszarze małych przedsiębiorstw, polityki ochrony konsumenta i samorządów. Platforma Obywatelska wskazywała na dostosowanie działań urzędów nadzorujących bezpieczeństwo leków, maszyn medycznych i żywności. O dostosowywaniu polskiego prawa do wymogów unijnych wspominali więc przede wszystkim „euroentuzjaści”, ale również – wedle terminu Samoobrony RP – „eurorealiści”. W programie PSL akcentowano potrzebę spełnienia kryteriów ekonomiczno-finansowych, ale równocześnie postawiono warunki. Otóż dostosowanie w niektórych obszarach, np. w kwestii przepływu kapitału finansowego, powinno podlegać na początku pew-

¹⁶ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygramy Przyszłość...*, s. 19; również: *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php; *Program Platformy Obywatelskiej*, www.platforma.org, s. 15; *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#.

¹⁷ Platforma Obywatelska poświęcała dużo uwagi problemowi „polskie rolnictwo a UE”. Postulowała np. wydawanie na ten sektor nie mniej niż 3% budżetu rocznie czy przeciwdziałanie spekulacji i niekontrolowanemu obrotowi użytkami rolnymi przez wprowadzenie odpowiedniego prawa krajowego, zob.: *Program Platformy Obywatelskiej*, www.platforma.org, s. 15.

¹⁸ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygramy Przyszłość...*, s. 18–19; również: *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php.

nym ograniczeniu, zanim nie zostaną osiągnięte „podstawowe kryteria gospodarcze”¹⁹.

Natomiast negatywnie o przystosowaniu do unijnych standardów wypowiedziała się LPR. Według niej ten „zabójczy dla Polski” proces powinien być zatrzymany przez nowe władze, które winny również renegotjować układ stowarzyszeniowy ze Wspólnotami Europejskimi²⁰.

Następną kwestią, często podejmowaną w programach wyborczych, był **kształt polityki zagranicznej Polski** w związku z jej przystąpieniem do UE. W dokumentach programowych koalicji SLD-UP, PiS, AWSP oraz UW, bardzo wyraźnie podkreślano ten problem. Podstawowym zagadnieniem było utrzymanie dobrych stosunków ze wschodnimi sąsiadami, których nie objęto procesem rozszerzania UE (Ukraina, Białoruś, Rosja), przy jednoczesnym „uszczelnieniu” granic Polski na mocy porozumień z Schengen. Koalicja SLD-UP utrzymywała, że nasze państwo mogłoby spełniać rolę pomostu dla kontaktów między Unią a tymi krajami. Szczególnie ważne byłoby działanie na rzecz dobrych stosunków UE z Rosją. UW zaś sygnalizowała potrzebę popierania stopniowego poszerzania Unii na Wschód oraz przyczyniania się do rozwoju partnerskich stosunków UE ze Stanami Zjednoczonymi. Z kolei partia PiS podkreślała konieczność dalszej aktywności Polski w takich inicjatywach regionalnych, jak Grupa Wyszehradzka, Rada Państw Morza Bałtyckiego czy CEFTA²¹.

Warto też bardziej szczegółowo omówić kwestię „**aspektów narodowych**”, wspomnianych powyżej. Z jednej strony należy tu rozpatrywać programy PiS, PSL i AWSP, a z drugiej LPR. Pierwsze trzy ugrupowania uważały, że w Europie powinien nadal funkcjonować system państw narodowych. Dzięki jego utrzymaniu Polska mogłaby w pełni zachować narodową tożsamość, tradycję i wartości związane ściśle z chrześcijaństwem. To właśnie te wartości (i polski dorobek kulturowy) powinny być wkładem naszego państwa do zjednoczonej Europy, jak wskazywało PSL. Z kolei AWSP dodawała, że Polska mogłaby wnieść „wzór obywatelskiego myślenia” stworzony przez „Solidarność” z lat 1980–1981. O konieczności ochrony narodowych interesów w czasie negocjacji była już wyżej mowa²².

¹⁹ Zob.: *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#; również: *Przywróćmy Normalność. Wygrajmy Przyszłość...*, s. 14; *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php; *Program Platformy Obywatelskiej*, www.platforma.org, s. 25.

²⁰ Zob.: *Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca...*, www.lpr.pl/dok_oficjalne/solidaryzm_html.

²¹ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygrajmy Przyszłość...*, s. 19; również: *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php; *Program Prawa i Sprawiedliwości*, www.pis.org.pl/dokumenty/program.htm; *Polska – bezpieczna i sprawiedliwa...*, www.awsp.pl/program.html.

²² Zob.: *Program Prawa i Sprawiedliwości*, www.pis.org.pl/dokumenty/program.htm; również: *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#; *Polska – bezpieczna i sprawiedliwa...*, www.awsp.pl/program.html.

W dokumencie programowym LPR właśnie przez wzgląd na kwestie narodowe powiedziano faktycznie „nie” członkostwu Polski w UE (nawoływano też do takiej odpowiedzi w referendum w tej sprawie). Podstawowy argument był taki, że nasze państwo wraz z akcesją mogłoby utracić swoją suwerenność. Postulowano więc wykreślenie z Konstytucji art. 90 i 91 dotyczących umowy międzynarodowej, na podstawie której można przekazać niektóre kompetencje organizacji czy organowi międzynarodowemu (patrz: umowa akcesyjna). LPR protestowała również przeciwko pozbawianiu zatrudnienia Polaków na rzecz tworzenia miejsc pracy w państwach UE oraz przeciwko otwieraniu rynku na nieuczciwą konkurencję obcych podmiotów. Według tej partii własność powinna pozostać w polskich rękach. LPR opowiadała się też za zakazem prywatyzacji strategicznych sektorów, np. energetyki, przemysłu zbrojeniowego, telekomunikacji i „infrastruktury transportowej”. Innym postulatem związanym ze sprawami integracyjnymi było zrównoważenie obrotów handlowych z Unią Europejską. Wymiana musi być wielokierunkowa, a nie tylko skierowana na UE. LPR przestrzegała także przed liczeniem na pomoc Unii w zakresie rolnictwa poprzez wskazywanie na problemy UE w tej dziedzinie i traktowanie przez nią polskiego rolnictwa jako groźnej konkurencji²³.

To tylko główne zagadnienia „unijne”, które poruszano w programach partii uczestniczących w wyborach parlamentarnych w 2001 roku. Omówienie bardziej szczegółowych kwestii nie mieści się w ramach niniejszego artykułu.

IV. Sposób przedstawiania tematyki europejskiej

Na koniec zastanówmy się, w jaki sposób problematyka Unii Europejskiej była przedstawiana w programach partii startujących w wyborach parlamentarnych 2001.

O sprawach integracji z UE wyrażano się bardzo ogólnikowo. Nie podawano konkretów i nie rozwijano unijnych zagadnień. Za przykład może tu posłużyć program SLD-UP. Była w nim mowa o swobodzie pełnoprawnego zatrudniania obywateli polskich w innych państwach członkowskich, ale nie zaproponowano żadnego okresu przejściowego. Użyto również bardzo ogólnikowego sformułowania: „uzyskanie zrozumienia partnerów dla naszej wrażliwości w sprawie obrotu ziemią orną i leśną”, lecz znowu nie podano propozycji okresów przejściowych na zakup ziemi przez cudzoziemców.

²³ Zob.: *Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca...*, www.lpr.pl/dok_oficjalne/solidaryzm_html.

Nie określono też, na jakich warunkach polskie rolnictwo uzyskałoby dostęp do funduszy Wspólnej Polityki Rolnej²⁴.

Podobnie niekonkretnie formułowano kwestie europejskie w innych programach wyborczych analizowanych w niniejszym artykule. Być może zawinił tu powszechnie używany specyficzny język wyborczy. Ugrupowania startujące w wyborach nie chciały zrazić sobie elektoratu, zajmując konkretne i jasne stanowisko w kontrowersyjnych kwestiach, a do takich należał problem zakupu ziemi przez cudzoziemców czy podejmowania przez Polaków pracy w państwach UE. Ostrożność nakazywała więc używanie ogólników. Obok tej generalnej tendencji poszczególne ugrupowania polityczne startujące w wyborach parlamentarnych w 2001 roku posługiwały się też specyficzną retoryką czy ściślejszymi stylami dyskursu, aby pominąć pewne niewygodne kwestie²⁵.

W swoim programie AWSP, a w mniejszym stopniu PSL i PiS stosowały tzw. tonację inkantacyjną, właściwą orientacji chrześcijańsko-demokratycznej²⁶. Podejmując ematykę europejską, skupiały się głównie na wartościach, natomiast nie proponowały konkretnych działań, zmierzających np. do stworzenia postulowanego modelu „Europy Ojczyzn”. W stylistyce programów tych partii zwracają uwagę charakterystyczne powtórzenia. W programie AWSP w części dotyczącej Unii powtarzano słowo „wybieramy”, aby podkreślić słuszność decyzji o przynależności Polski: „Wybieramy zjednoczoną Europę, bo wywodzimy się z tradycji łacińskiej i chrześcijańskiej. Wybieramy ją jako strefę bezpieczeństwa i dobrobytu. Wybieramy też Europę, bo dostrzegamy w niej wspólnotę korzeni i wspólnotę szans”²⁷. W programie PSL kilkakrotnie pojawiała się sentencja o umacnianiu interesów narodowych i odrzucaniu biernego włączania się do wspólnoty²⁸. Używano też często pojęć ściśle ze sobą związanych, jak „wartości”, „korzenie”, „tradycja”, „tożsamość” itp.

W programie LPR przeważa tzw. tonacja rozwiniętej inwektywy, która jest wykorzystywana głównie przez orientacje nacjonalistyczno-populistyczne. Program LPR sugeruje jedność nadawcy i odbiorcy, czyli „nas”, wszystkich Polaków, połączonych przeciwko wspólnemu wrogowi. Z jednej strony

²⁴ Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygramy Przyszłość...*, s. 19.

²⁵ O stylach dyskursu zob.: Ewa Pietrzyk-Zieniewicz, Andrzej Zieniewicz, *Systemy pominięć. Sytuacja dialogu i style dyskursu propagandowego głównych orientacji politycznych* [w:] E. Pietrzyk-Zieniewicz, A. Sokołowski, A. Zieniewicz, *Jak Polak z Polakiem... Kampania wyborcza do Sejmu i Senatu RP w 1993 r.: autoprezentacje, regionalne uwarunkowania postaw wyborczych, dyskursy, analizy*, Ciechanów 1998, s. 50–61.

²⁶ Wszystkie wymienione w niniejszym artykule tonacje zaczerpnięto z analizy wyborów w 1993 roku, ale większość z nich stosowano również w 2001 r. por.: E. Pietrzyk-Zieniewicz, A. Sokołowski, A. Zieniewicz, op. cit.

²⁷ Zob.: *Polska – bezpieczna i sprawiedliwa...*, www.awsp.pl/program.html.

²⁸ Zob.: *Czas na zmianę...*, www.psl.org.pl/docprog.php#.

są to „obce podmioty” czy „nieuczciwa obca konkurencja” (domyślnie również Unia Europejska, Bruksela, która chce sprawować nad nami kontrolę), z drugiej zaś strony są to sprawujący publiczne urzędy i realizujący obce interesy. Aby ich ujawnić i zdezwuować, użyto w tym programie określonych środków stylistycznych. Przede wszystkim zastosowano antonimy, głównie „obcy – polski”, zwłaszcza pod koniec dokumentu, kiedy zadano z typową przesadą sformułowane pytanie, czy Polacy będą mieli pracę, polski chleb i dom, czy też w ramach UE będą importować bezrobocie, jeść cudzy chleb i mieszkać na ulicy. W programie LPR występują też charakterystyczne związki frazeologiczne, np. Unia Europejska to „wieża Babel”. Działacze LPR bardzo często powtarzają tu słowa „naród”, „Polska” czy „państwo polskie”, czując się ich obrońcami²⁹.

W programach UW, Platformy Obywatelskiej, a także SLD-UP w punktach traktujących o UE można rozpoznać tzw. tonację grzecznego pragmatyka, która przynależy do orientacji liberalno-demokratycznej. W programie UW rozdział poświęcony Unii charakteryzuje gładka poprawność sformułowań: „Członkostwo w UE jest (...) nie tylko szansą, ale i wyzwaniem. Aby wstąpić do Unii, konieczne jest przyjęcie sprawdzonych w niej rozwiązań”³⁰. Takie sentencje nie pozwalały jednak dokładnie rozpoznać stanowiska UW wobec polskiej akcesji. Natomiast wymienianie korzyści, jakie Polska zdobędzie po wstąpieniu do UE, było często ujmowane zbyt hasłowo – przyspieszenie wzrostu gospodarczego, zwiększenie napływu kapitału, poszerzenie rynku zbytu itd.³¹ Z kolei w programie Platformy Obywatelskiej zastosowano uproszczenia i egzemplifikacje, np. polskie rolnictwo przygotowuje się odpowiednio do członkostwa, jeśli na ten sektor przeznaczy się nie mniej niż 3% budżetu rocznie. Jak widać, odbiorcę potraktowano tu jako kogoś zbyt wykształconego.

Ze stylu nazwanego figurą gorzkiego żalu, typowego dla socjaldemokracji, w rozdziale dotyczącym Unii koalicja SLD-UP wykorzystwała odwoływanie się do absolutnych oczywistości. Nie podlegało dyskusji, że trzeba np. uzyskać najszerszy dostęp polskiego rolnictwa do środków Wspólnej Polityki Rolnej czy wynegocjować jak największą unijną pomoc finansową „na cele poprawy struktury gospodarczej oraz infrastruktury”. W programie SLD-UP nie ma jednak żadnych wskazówek, jak te wszystkie zobowiązania będą realizowane³².

²⁹ Zob.: *Polsce – Niepodległość. Polakom – Praca...*, www.lpr.pl/dok_oficjalne/solidaryzm_html.

³⁰ Zob.: *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php.

³¹ Zob.: *Program Platformy Obywatelskiej*, www.platforma.org, s. 15; również: *Program Wyborczy Unii Wolności*, www.uw.org.pl/main/program_wyborczy.php.

³² Zob.: *Przywróćmy Normalność. Wygrajmy Przyszłość...*, s. 19.

Podsumowując, należy powtórzyć, że integracja europejska nie była głównym zagadnieniem w programach najważniejszych ugrupowań startujących w wyborach parlamentarnych w 2001 roku. Istotniejsze okazały się propozycje partii politycznych dotyczące rozwiązania takich problemów, jak bezrobocie czy „dziura budżetowa”, i o nich przede wszystkim mówią dokumenty programowe. Niemniej jednak część ugrupowań poświęciła tematyce Unii Europejskiej sporo miejsca, jak np. koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej-Unia Pracy, Unia Wolności czy Polskie Stronnictwo Ludowe. Z zupełnie innych powodów uczyniła to Liga Polskich Rodzin (sprzeciw wobec akcesji). Zdarzały się jednak programy wyborcze, w których w ogóle nie poruszono kwestii unijnych, jak w „Tezach programowych...” Samoobrony RP.

Na podstawie programów wyborczych można (z jednym wyjątkiem) określić stanowisko danego ugrupowania wobec członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Wśród partii politycznych startujących w wyborach w 2001 roku znajdowali się „euroentuzjaści” (SLD-UP, UW i Platforma Obywatelska), „eurorealiści” (PSL, Prawo i Sprawiedliwość, Akcja Wyborcza Solidarność Prawicy i z zastrzeżeniem Samoobrona RP) oraz ugrupowanie antyeuropejskie, czyli Liga Polskich Rodzin.

W dokumentach programowych poruszano wiele zagadnień związanych ze wstąpieniem Polski do UE. Do najważniejszych należały: priorytety negocjacyjne, rozpoczęcie kampanii informacyjnej dotyczącej Unii i rozwój edukacji europejskiej, dostosowanie polskiego prawa do standardów unijnych, charakter polskiej polityki zagranicznej po wstąpieniu do UE, ochrona polskich interesów, wartości i tożsamości narodowej oraz budowa „Europy Ojczyzn”.

Przy podejmowaniu kwestii „europejskich” dominował język specyficzny dla kampanii wyborczej. W programach ugrupowań uczestniczących w wyborach w 2001 r. używano wielu ogólników, brakowało natomiast konkretów. Poza tym poszczególne ugrupowania posługiwały się określonymi stylami dyskursyjnymi. Przy punktach dotyczących UE w programach AWSP, PiS oraz PSL (choć w mniejszym stopniu) używano tonacji „inkantacyjnej”, skupiając się na wartościach. W dokumencie programowym LPR dominowała z kolei tonacja „rozwinętej inwektywy”. Ugrupowanie to starało się głównie zdemaskować „wroga”, czyli Unię Europejską i polskie władze realizujące obce interesy. W programie UW, Platformy Obywatelskiej, ale też w dużym stopniu SLD-UP, w częściach poświęconych przystąpieniu Polski do Unii przeważała tonacja „grzecznego pragmatyka”, oparta na trzech figurach: poprawności, uproszczeniu i egzemplifikacji. W programie koalicji SLD-UP występował również element tonacji „figury gorzkiego żalu”, czyli odwoływanie się do absolutnych oczywistości.

THE EUROPEAN UNION IN PARTY PROGRAMMES STANDING FOR THE 2001 PARLIAMENTARY ELECTIONS.

Polish political parties often take a stand on issues related to the European Union. The subject of European integration, however, was not a priority issue in the programmes of the main parties running in the 2001 parliamentary elections. The topics most important to the electorate were questions of how the individual parties proposed to deal with such burning issues as unemployment or “the hole in the budget”, and it was issues like these that dominated in all campaign programme documents. Nevertheless, some of the formations running in the elections devoted much attention to the European Union, for example, the Democratic Left Alliance – Union of Labour (SLD-UP) coalition, the Freedom Union (UW) or the Polish Peasants’ Party (PSL). For somewhat different reasons (opposition to EU accession), similar attention was given to this issue by the League of Polish Families (LPR). Less attention was given to European issues in programmes of other parties, such as the Citizens’ Platform (PO), Law and Justice (PiS) and Solidarity of the Right Election Action (AWSP). There were also cases of campaign programme documents that did not contain even the slightest mention of the EU. An example of such was the “Programme propositions...” of the Polish Farmers’ Self-defence (Samoobrona RP).

The election campaign programmes (with one exception) provided information on the party’s position with respect to Poland’s membership in the European Union. Among the political formations running in the 2001 elections, there were “Euro-enthusiasts” – SLD-UP, UW and PO, and “Euro-realists”, a term coined by Samoobrona RP, – PSL, PiS, AWSP, as well as those expressing reservations – Samoobrona RP, and the anti-European formation – the LPR.

The campaign programme documents took up many issues connected with Poland’s integration in the European Union. The most important included: negotiation priorities, the launching of the information campaign on the EU and development of the educational programme about Europe, the problem of the harmonisation of Polish law with Union standards, Poland’s foreign policy after accession in the EU, and finally the protection of Polish interests, values and national identity as well as the building of a “Europe of nation-states”.

In dealing with “European” issues, the language typical of election campaigns dominated. The programmes of formations running in the 2001 elections limited themselves to general statements, refraining from specifics. Furthermore, individual groups used specific styles of argumentation. Points dealing with matters relating to the EU in programmes of AWSP, and to a lesser degree of PiS and PSL, used the tone of “incantation”, the arguments focusing on the issue of values. The LPR platform was dominated by a tone of “advanced invectives”. This party was intent on exposing the “enemy”, i.e. the European Union and the Polish authorities catering to foreign interests. Points dealing with the EU in the programmes of UW, PO but also to a large extent of SLD-UP employed the tone of a “polite pragmatic”, based on three themes: correctness, simplification and exemplification. In the programme of the latter an element of the “theme of deep regret” – referring to the absolute obvious, could also be detected.

ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ В ПРОГРАММАХ ВЫБОРНЫХ КАМПАНИЙ 1991 Г.

Польские партии политические часто декларируют свою позицию в отношении вопросов, связанных с Европейским Союзом. Проблематика европейской интеграции не обнаруживалась, однако, на первом плане в выборах в парламент в 1991г. Наиважнейшим для электората были предложения партий относительно разрешения таких «горящих» проблем как безработица или бюджетная «дыра» и, собственно, эти темы доминировали в программных документах. Тем не менее, часть объединений посвятила тематике ЕС много места на страницах программ. Например, коалиция СЛД- Уния Працы, УВ, Польское Стронництво Людовэ. Из несколько иных побуждений (протест против вступления) предприняла это Лига Польских Семей. Меньше тема ЕС освещалась в программах Платформы Обывательской, Права и Справедливости, а также Акции Выборчей «Солидарность» Правицы. Случалось, что в программном документе вообще не затрагивался этот вопрос. Необходимо здесь указать на «Программные тезы» Самообороны РП.

Из предвыборных программ (за одним исключением) можно было сделать некоторые выводы, касающиеся членства Польши в ЕС. Среди политических формаций, стартовавших в выборах-1991 нашлись «евроэнтузиасты» – СЛД-УП, УВ и ПО, используя формулу Самообороны РП, «еврореалисты» – ПСЛ, ПиС, АВСП и с осторожностью Самооборона РП и, наконец, группы антиевропейские, т.е. ЛПС.

В программных документах затронуты были многие аспекты интеграции Польши и ЕС. Наиболее важные: приоритеты переговорные, начало информационной кампании по тематике ЕС, развитие европейского образования, проблемы соотношения польского права и стандартов Союза, вопрос польской политики после вступления в ЕС, темы охраны польских интересов, ценностей и национальной идентичности, а также строительства «Европы отечеств».

В вопросах «европейских» доминировал специфический язык предвыборной Кампании. Программы партий, принимающих участие в выборах-2004 содержали о много общих слов, не хватало конкретики. Кроме того, отдельные объединения использовали определенные стили дискурса. В пунктах, касающихся ЕС в программах АВСП, и, в меньшей степени, ПиС и ПСД, находим тональность «инкантиционную», направление на область ценностей. В программном документе ЛПС преобладала нота «расширенной инвективы». Эта политическая группа старалась обнаружить «врага», именно ЕС и польскую власть, реализующую его интересы. В пунктах «союзнических» программ УВ, ПО, а также, в большой степени, СЛД-УП заметна была тональность «вежливого прагматика», основанная на трех фигурах: корректности, упрощении и экземплификации. В программе этого последнего объединения имелся также элемент тональности «фигуры горького сожаления» – апеллирование к бесспорной очевидности.